

Health Policy Papers Collection
2024 – 2

CONFIESO QUE HE VIVIDO
**PETITA CRÒNICA DELS ESTUDIS SOBRE DESIGUALTATS
EN SALUT I LA SEVA RECEPCIÓ A CASA NOSTRA**

Guillem López-Casasnovas
Centre for Research in Health and Economics (CRES)
Universitat Pompeu Fabra (UPF)

The Health Policy Papers Collection includes a range of articles on Health Economics and Health Policy carried out and selected by researchers from the Centre for Research in Health and Economics of the Pompeu Fabra University (CRES-UPF).

"This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 International, which permits unrestricted use, distribution and reproduction in any medium provided that the original work is properly attributed"

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Barcelona, Gener 2024

CONFIESO QUE HE VIVIDO

Petita crònica dels estudis sobre desigualtats en salut i la seva recepció a casa nostra

Guillem López-Casasnovas

Catedràtic d'economia a la Universitat Pompeu Fabra i director del CRES

El llibre recentment aparegut d'E. Regidor, *La investigación científica sobre Desigualdades en Salud: De la caja negra a la ficción poética*, setembre del 2023, Circulo Rojo eds., ha causat un gran impacte a qui sota signa. Sabia de l'autor, però no el conec personalment. El llibre és breu, bo de llegir i directe en les seves asseveracions. I molt revelador des del coneixement d'algú molt ben documentat.

Regidor no s'està de denunciar com s'ha utilitzat torçudament l'evidència empírica sobre les desigualtats en salut per a fonamentar la política sanitària, o la política sense adjectius, segons els prejudicis de molts dels seus autors. Ja entenc que és difícil, en aquest terreny, separar la recerca científica en ciències socials dels posicionaments ideològics, i més encara d'aquells que des de l'acadèmia han servit fins i tot activament en l'esfera política partidista. Bé està que alguns que han passat per la universitat aterrin a la política, però a la política es fa política, i sortir-ne sense descontaminar en principi no és esperable; s'ha de demostrar a futur, i el prejudici juga en la seva contra. Aquesta és una porta giratòria prou descuidada en el gremi.

El cert és que Regidor, a partir de la metodologia mendeliana de la causació, carrega contra la manipulació de molts analistes en l'àrea de les Desigualtats, de fet salvant només a Mackenbach. La crítica l'exerceix durament contra Marmot, el Black Report i els seus seguidors, que en el nostre país són quasi tots. Com que he treballat amb els dos esmentats, i he tingut oportunitat d'aprofundir en el tema per la invitació que en el seu dia em va fer l'Ildefonso Hernández Aguado, aleshores Director Gral. del Ministerio de Sanidad (o com es digués en aquella època), puc fer valoracions d'allò vist i llegit en motiu de la temàtica i del llibre esmentat.

Vaig servir a la Comissió sobre Desigualtats en Salut que va liderar en Michael Marmot, per l'OMS Europa (és a dir, Europa en sentit ample). I amb ell he visitat i avaluat *in situ* des de països desenvolupats (nòrdics, per exemple) a altres molt pobres (Kirguizstan o Moldàvia). Des de realitats *frapants*, convertides en litúrgies sociològiques de discussions inacabables, el liderat de Marmot em portava sempre dubtes metodològics: de com amb dades diversíssimes, situacions complexes i entorns contextuals, tot era conclòs en afirmacions de redactat que podien ser perfectament anteriors a la pròpia missió i a l'estudi de país.

En Michael tenia sempre una força atropelladora i una capacitat dialèctica que feia molt difícil contraargumentar-lo. El seu reduccionisme el portava a frases que tenien tant d'eufemístiques i generals com d'acientífiques, per no falsables, i irrellevants. El màxim que aconseguia jo amb les meves qualificacions era portar comentaris a uns peus de pàgina que sobrevivia si el parer final dels seus acòlits no revisava massa el detall.

La Comissió era en si mateixa una estructura professional d'un grup nuclear que s'havia fet un *modus vivendi* d'encàrrecs diversos. Encàrrecs que, donat com funcionen les universitats britàniques, sempre trobaven alguna institució que els donava acollida als equips a canvi d'un bon

canon universitari. Marmot, sens dubte, va tenir el mèrit de posar el tema dels determinants socioeconòmics a la salut sobre la taula, però després els va voler desgranar a gust i gana ell mateix de manera monopolista i ometent dissidents. No va escoltar mai gens els qui, a l'àrea i fora de les seves Comissions, com assenyala Regidor, qüestionaven alguns aspectes del seu treball, ja fos la metodologia seguida, el valor de les dades recollides o fins i tot la selecció de la literatura que feia revisar.

En Michael, oportunament per la importància del tema, va aconseguir tots els reconeixements (*Sir Michael*) i es va constituir com el guardià de les essències: un paquet d'afirmacions hermètic i desqualificador per a qui el matisava. El meu problema era, sempre, discernir com una associació estadística trobada, llescada, es convertia en acció política, sense garanties de causació. "Si les diferències en renda afectaven la salut", predicaven alguns a casa nostra, "donem aquesta renda als afectats i la salut millorarà en *x morts prematures evitades a l'any*", o "assegurem la instrucció universitària de tants, i així disminuirà la mortalitat de quants". Seguien les 'asseveracions Marmot' i es quedaven tan tranquils. Exagero un poc, però altrament ja ho feien els col·lectius interessats o la premsa interessada en la interacció desitjable per aquell resultat. I si l'associació no funcionava en ingressos, es provava amb nivells d'estudis, variables d'ocupació, elements cognitius psicosocials o dinàstics, o, altrament, amb l'oli barrejat del concepte mal definit de classe social. Si l'argument no es mostrava a la cohort d'un determinat grup i moment, es buscava en taxes de variació en el temps; si no era en termes absoluts, que fos es termes relatius; i si no, agafant un sol país en un determinat període si convenia, o entre països amb nivells de desenvolupament diferents si s'esqueia. La possible causació, directa o probabilística, cada cop importava menys donada la importància que tenia la *causa justa*. Em recorda un poc a la tasca feta recentment per Piketty, posant sobre la taula la desigualtat econòmica, amb la temptació però també per ell, sempre, de saltar fronteres.

Mackenbach és, però, una altra història. Procedeix, certament, la seva recerca d'una trajectòria inicial similar a l'esmentada, que evoluciona quan es sent incòmode; de veure com l'accés no pot ser allò que marca socioeconòmicament la desigualtat dels resultats en salut. Al Johan Mackhenbach el coneixia jo precisament del treballs amb Marmot. Ell devia veure que no em callava davant determinats comportaments, i m'invità a participar en un nou projecte sobre desigualtats en salut encarregat per acadèmies europees; ell per la d'Holanda i jo per l'Institut d'Estudis Catalans, que com acadèmia del país era membre de la xarxa, juntament amb la francesa, la italiana, l'alemanya i algunes altres més. Aquestes acadèmies assumien els bitllets de desplaçament, i l'acadèmia Europea l'allotjament dels dos dies que duraven les reunions als diversos països. La metodologia era, aquí, molt més acurada. Es reconeixia el problema de la doble causació, es coneixia el tractament de l'endogeneïtat sobre la base de variables instrumentals, es separaven els factors mediadors (interns, que canalitzaven, intrínsecs) dels moderadors, i es tenien en compte els externs que confonien les relacions. I es posava ordre des d'aquest prisma a la literatura i a les contribucions empíriques existents.

Recordo que en els grups de treball es feien addicionalment audiències amb experts de diferents països, i com pel reclam d'alguns (de la Margaret Whitehead, crec recordar) s'insistí en donar veu a Sir Marmot. És clar que el nostre treball era d'entrada molt crític, per allunyat del seu. Però també és clar com ell, amb una capacitat dialèctica extrema, va forçar que alguns dels membres més sèniors i més respectuosos amb els treballs de Whitehall, I i II, s'acabessin desdient, dies després, d'alguns redactats que es publicarien finalment pel mateix Mackenbach, en nom de la

nostra Comissió (<https://www.feam.eu/policy-priorities-2/health-inequalities/health-inequalities/>). Tal és el poder dels llocs comuns, i el pedigrí de la vella guàrdia prevalent en el tema, tot i els esforços fets.

A casa nostra, els tòpics són heretats d'aquests *bàrtols*, sense massa culpa més enllà d'una certa negligència, que a alguns més crítics ens ha incomodat sempre molt. Els reconeixements, els encàrrecs, les dissertacions s'han orientat així al *mainstream* suposadament progressista que ha acompanyat aquest corrent de determinants socioeconòmics de les desigualtats en salut. Són, aquestes, unes zones de confort que es perpetuen precisament per això: perquè són confortables. Això no sorprèn. A mi em preocupa la rellevància que se li pot donar, després, a aquests estudis en la implantació d'aquelles asseveracions no ben fundades en accions de política social, de finances públiques, de política econòmica, educativa o del mercat de treball. Primer, per la poca prioritització que representen; segon, per la inconsciència de moltes d'aquestes mesures pel que fa al seu finançament; tercer, perquè en el millor dels casos són perdigonades que no focalitzen, i per tant són poc efectives, ni permeten ser avaluades; i, finalment, per la falta de responsabilitat de molts dels qui les proposen, i davant del fracàs (aquella incomodat de què ens parlava en Johan Mackhenbach o en Julian Le Grand) miren cap a una altra banda, culpen als qui les administren, i *de rositas van a otra cosa, mariposa*.

Posar-nos el llistó més amunt en la cerca de l'evidència, treballar més, i tenir en compte que, com diu E. Regidor, sense evidència de causació suficient, al científic li toca estar callat si no vol esdevenir animal de companyia dels polítics partidistes.

Últims Títols de la Col·lecció Health Policy Papers:

Castaño Riera, E; **"El Relato: VIII Programa Experto en Política Sanitaria y Farmacoeconomía, Regular y Evaluar la Innovación Sanitaria; los Próximos Pasos"** Health Policy Papers Collection 2024_1_EC

López-Casasnovas, G; **"Political Economy of the Health System Reform: evidence from Spain"** Health Policy Papers Collection 2023-10_GL

Meneu, R; **"Novationes acquirendi, quo vadis?"** Health Policy Papers Collection 2023-9_RM

López-Casasnovas, G; **"Qué nos dicen las cifras de gasto sobre la eficiencia de los sistemas sanitarios"** Health Policy Papers Collection 2023-8_GL

López-Casasnovas, G., Sabater, R.; **"VIII Programa Experto en Política Sanitaria y Farmacoeconomía"** Health Policy Papers Collection 2023-7_GL_RS

Ortún, V.; **"El tratado del no tan inútil combate por la universalización"** Health Policy Papers Collection 2023-6_VO

López-Casasnovas, G; **"S'ha de subvencionar l'assegurament sanitari privat?"** Health Policy Papers Collection 2023-5_GL

López-Casasnovas, G; **"El debate sobre la colaboración público-privada como forma de privatización sanitaria"** Health Policy Papers Collection 2023-4_GL

<https://www.upf.edu/web/cres/health-policy-papers>

Últims Títols de la Col·lecció Policy Papers:

López-Casasnovas, G., **"La sequera del finançament autonòmic i la única proposta possible per intentar el reencaix"** Policy Papers Collection 2023-3_GL

López-Casasnovas, G., **"Una visión de la reforma de financiación autonómica hoy posible que ayude a encajar lo desencajado"** Policy Papers Collection 2023-2_GL

López-Casasnovas, G. & Sabater Mezquita, R., **"Renda del país i capacitat econòmica dels seus ciutadans"** Policy Papers Collection 2023-1_GL_RS

López-Casasnovas, G., **"La Subvenció pública en el món de les Arts. Teatre i economia"** Health Policy Papers Collection 2022-05_GL

López-Casasnovas, G; **"Les desigualtats socials a l'entorn urbà centre-perifèria de Barcelona"** Health Policy Papers Collection 2021-18_GL

López Casasnovas, G; **"Desigualtat, polarització i cohesió social"** Health Policy Papers Collection 2021-02_GL

<https://www.upf.edu/web/cres/policy-papers>